

“άνθρώπων ἴδεν ἄστεα”

(Ένας φανταστικός περιηγητής στις αποικίες)

Νίκος Ξένιος
 Φιλολόγος

Τα μάτια του κατακόκκινα από την πτήση, αντικρίζουν ίσια μπροστά την πόλη της Μοργαντίνης¹ καθώς το στάρι κιτρινίζει στον ήλιο του καλοκαιριού. Στα πόδια του, το Ωδείο και το Θέατρο. Έχουν ήδη περάσει έξι μήνες από τα εορταστικά τριήμερα. Οι φωνές των ηθοποιών έχουν κατευνάσει τις θεές του κάτω κόσμου. Ριζωσαν στα μάρμαρα και στον πωρόλιθο. Οι ψιθυροί τους όλο κάτω του θυμίζουν...

Διάβηκε αθέατος, σαν αστραπή, τα πολυέθρα της Μυκηναϊκής εποχής. Μήνες από την Αλιάρτο, την Τίρυνθα, την Ασίνη. Κραυγές πολεμιστών, θρήνοι γυναικών ορφανένων. Το κορμί του Αστυνάκτα μες στην ασπίδα. Τροϊζίνα, Σικυώνα, Αμύκλες, Ορχομενός και Γόρτυνα.

Πήρε τα γοργοπέδιλα καράβια για τη Λίνδο, μάρακρε στην Ιωλκό, και το ρεύμα των καιρών τον ξέβρασε, αλιμυρό και με φουρτουμισμένη την ψυχή, στις παρυφές της σκελετικής αυτής ακρόπολης, που το τοπίο γύρω μυρίζει θεάφι από το ηφαίστειο και τα σταφύλια της κρέμα-νται, ολοκόκκινα τσαμπιά, στις κρεβατιές των πορτοπαράθυρων.

Νοστήληγος, ξάφνου, τη γλυκιά θαλωρή ενός σπιτιού στην Όλυνθο. Τη μυρωδιά των μαγειρειών όταν ζητούσε στον ανδρωνίτη, τη γεύση του ψητού καθώς άνοιγαν τα πώματα οι δούλες το απόγιομα που ξεσφράγιζε το παλιό μακεδονίτικο κρασί. Θυμίσθηκε, από το ψηλόλιγγο παράθυρο του κελαριού μπορούσε ν' αντικρίσει τον κάμπο, τις κοπέλες ν' ανοίγουν τις μπασοθήκες τους. Μυρωδιά από κυπαρισσένιο ρετινόξυλο. Οι μάστοροι μλούσαν για το ιπποδάμειο σύστημα, για τον Σελινόυντα και τους Θουρίους, για τη Ρόδο και τον Πειραιά. Έλεγαν πως άνοιξαν πλακόστρωτους δρόμους ακτινωτά, προς όλες τις κατευθύνσεις, αλλά πως το κέντρο της κάθε πόλης ήταν ρυμοτομημένο οριζόντια και κάθετα, αυστηρά υπολογισμένο το καθετί.

Στον διπφο, ανάμεσα στους άλλους ξένους, καθόταν ο γεροντότερος, Αθηναίος αυτός, και διηγούνταν για την πόλη του, προτού φθαρούν οι αείες και οδηγηθούν στον

εμφύλιο και στην καταστροφή. Έλεγε για το Σόλινα, που έφερε τη νέα Αγορά στον Κεραμεικό. Για τους μουσικούς και τους δραματικούς και τους γυμνικούς αγώνες. Για τα άλογα στο Φάληρο, για την πομπή των Παναθηναίων και το πώς ο επώνυμος άρχοντας σφιέρωσε την Ακρόπολη στους θεούς. Ήταν, τότε, η τρίτη χρονιά της 21ης Ολυμπιάδας, και οι Αθηναίοι είχαν αρχίσει να ξενιτεύονται. Στον τόπο τους, έλεγε, όλα έπαιρναν μιαν επισιμότητα και οι χθόνιες λατρείες έχαναν τη δύναμή τους. Εδώ, στους πρόποδες της Αίνας, όλες αυτές οι μνημές από το κλεινόν άστυ ξαναζωντανεύουν Ένα απόγεμα του Αυγούστου, εικοστή όγδοη μέρα του μήνα Εκατομβαιών, βρέθηκε στην Αθήνα με ζέστη. Ο ουρανός, με όλη του τη θολούρα, διατηρούσε ένα τρεμάμενο γαλάζιο. Κίτρινοι, κροκωτοί χιτώνες απλώνονταν στις ταρατσές των σπιτιών κι άναβαν –ένα-ένα– τα λυχνάρια μέσα από τα παράθυρα, στις πιο ησυχίες γειτονιές. Γύρω από τα Ολυμπεία, κάποιοι δούλοι άρχιζαν να εγκαταλείπουν το σκάμμα της ύδρευσης, που διέσχιζε κατά μήκος την πόλη. Σουφύγιζαν τα μέτωπά τους και μασουλούσαν σκόρδα να ξεψιψώσουν.

Τα υπαίθρια ιερά, τα γυμναστήρια, το Λύκειο και το Κυνόσαργες άστραφταν απ' το λάδι. Γυμνοί αθλητές έξεναν το λίπος από τις ράχες τους. Στο βάθος κόπαζε ο θόρυβος των ντελάληδων, κι όσοι είχαν απομείνει έσερναν τα καρτοτάκια τους στο σούρουπο μέσα από τα στενά, ακανόνιστα δρομάκια. Αυτός ήταν “ο παλιός, καλός τρόπος”. Η Ακρόπολη φωτιζόταν από τις χρυσές ακτίνες, λουζιόταν

στα χρώματα. Αλλά αυτά ήταν παλιές εικόνες, σθημένες πια. Κοιτά ολόγυρα να δει από πού έρχονται τώρα οι κραυγές. Στην πατρίδα ετούτη, κάθε θαμόνολαδο είναι ποτισμένο με τη ρευστή αυτή βούληση, τη διάθεση ν' ανοίξει και ν' αστράψει. Ο βράχος είναι χώρος καταγραφής της μνήμης. Σύμβολο της νέας αυτονομίας, παρατηρήτήριο. Τα κοχύλια είναι ρήτορες που βουίζουν, το βήμα που οδηγεί στο θέατρο έχει μια ιερατική θεσμοποίηση. Ο λαός είναι ένας γερός αυτιστικός που όλο λικνίζεται: κοιτά χάρμα οκλαδών και μουρμουρά.

Μοργαντίνη, η βόρεια σκά.

Ζηγή και επαρχιώτικη υποκρισία. Όλα όσα, στα μάτια του ξένου μας, αποτελούν την "ταυτότητα" μας πόλης, όλα εδώ τού φαντάζονται μικρά κι ασήμαντα. Οι λαϊκές συνοικίες με τα πλανόφια σπιτία και τη μονοφάλλη πόρτα, αλλά και οι επαύσεις, με τα ψηφιδωτά, το περσιτικό, το βυζαίο και την αυλόθυρα. Οι κραυγές πρέπει να είναι των γυναικών, που φωνάζουν πριν ανοίξουν την πόρτα στο δρόμο, μην τύχει και χτυπήσουν τους περαστικούς, γιατί οι πόρτες ανοίγουν προς τα έξω ...

Στην αυγή της ιστορίας, είχε βρεθεί στη Μεσσηνή και στον Κρότων. Στο μακροασιακό παράλια, στη Μίλητο. Πάει καιρός που και τα πιο πολυσύχναστα λιμάνια είχαν αυστηρά χωρισθεί σε ζώνες: τη δημόσια, την ιδιωτική, την ιερή. Οι ναυτές έπρεπε να συμβουλευτούν σχέδιο πλώσης για να καταλήξουν στο οριστό πορταίο. Οι θεωρίες των φιλοσόφων ενέπνεαν εμπειροσύνη στους αρχιτέκτονες της Πριήνης, της Θεσσαλονίκης, της όμορφης Ολύμπου. Οι άνθρωποι συζητούσαν διαρκώς.

Πού τέτοια αίσθηση εδώ! Εδώ τους ξένους τους κοτούν καχύποπτα. Στη Μοργαντίνι ο ξένος ελέγχεται, αν είναι πρόκτορας των Ζυρακοσίων. Την αγέλουν αμέσως να εξαγοσθεί, μίσητος κομβάλια κάποιο μισόμυ. Πάνω από τα κεφάλια κρέμεται η απειλή της λώβας. Στην πατρίδα αυτή, ένα λυόμενιο, κι έψαχνον πια να γεννιούνται θεληματικά παιδιά. Είναι επιβίτες σ'ένα κάτεργο, κωπηλατούν κάτω από το κνούτο και η ράχη τους είναι ραβδωτή. Οι γυναίκες μετά βίας ξεμιμνάζουν αότο στο σπίτι. Γύρω από την αγορά έχουν στήσει οριοθέτες και τα δημόσια κτήρια διατάσσονται ολόγυρα σ'ένα τετράπλευρο, σαν για να προστατεύσουν κάποι. Ούτε οι λαξευτές ακούγονται, ούτε οι κρήνες στις πλατείες, ούτε οι άνθρωποι να φωνάζουν. Η θάλασσα είναι μακριά. Τα κορμιά των Μοργαντινών μυρίζουν βουनिया ιακιάδα, όπως των Διακρίων στην παλιά, ορεινή Αττική.

Στο ψυχρό τοπίο, εδώ που οι φωνές των υποκρίτων πνίγονται στο μικρό θεατράκι, η πόλη μοιάζει ολόκληρη με αρχαιότερα θεάτρα. Σκίψη κοντά στα ηλιοκαμένα πρόσωπα και θα διακρίσεις, χωρίς να σε αντιληφθείς, το προσώπειο της κοινωνικής τάξης. Ο ήρωας μας σκύβει, και σφραγίζεται τον προσωπικό μύθο καθενός. Είναι Έλληνας κι αυτοί, αλλά στις εκφράσεις των προσώπων τους υπάρχει μια αποουσία.

Αναρωπείται, μέναν ανασταναγμό, αν οι δρόμοι θα φωπιστούν μάλις σκοτεινιάσει εντελώς. Οι άγριες κραυγές από τις γυναίκες θεσπής που λατρεύουν. Το παραπέτασμα του σκοταδιού φέρνει τις αναρχικές από ανεκδήγητες τελετές. Πού είναι τα ιδανικά πρότυπα της ποιήσης του κοινού τους αυτού παρελθόντος; Αλλά και ο ήρωας μας νιώθει στο πετσί του το βλέμμα του ταξιδευτή σαν κατεβειν στον κάτω κόσμο, και πίσω από τα ορθάνοιχτα μάτια του φρουρού αντικρίζει τις σιλουέτες των προγόνων του. Αμυδιψείς, εφιαλτικές σιλουέτες που απότομα μαγνητίζονται και σκύβουν με βουλιμία και δίψα ακόρεστη πάνω από λάμες αιματώδεις, φονικές. Ρουφούν άπληστα τις ολοκόκινες πηλές, τις μίμητες, τα τελετουργικά κακώματα και τα εντόσθια των ζώων, κι από άγριες και διαφανείς, σιγά-σιγά παίρνουν όγκους και παρσιές, χρωματίζονται με σάρκα και οστά. Αυτές οι φιγορές ξεπροβάλλουν σαν οστραπή στο νου του. Ξέρει καλά πως τις μορφές αυτές τις γέννησε η τυραννία, τις έβρασαν οι τύψεις για τη σφαγή ενός αδελφού, τις έβρασε η κατάρρα σ'όλη τη γενιά για το συγγενικό αίμα που χύθηκε. Τα βουλεύτηρια και οι παλαιότερες, το χέλιμα στην αγορά του Δήμου και οι έπαινοι του σοφιστών, όλα αυτά τα "εύγε" γίνθηκαν τώρα βροχηθμίο θηρίων και κλαγγές από ασπίδες, και αίμα αγιστό, κι ήρθαν και σκοταίνιασαν. Έγιναν ανάγλυφα, γοργώνες πετρωμένες στα αετώματα και στις επιτοιμίες στήλες, και σώτησση.

Καθώς η αελήνη ανεβαίνει στο μεσογεικό ουρανό, η Μοργαντίνι απλώνεται, ολοσκάκινη και σαν ψιθύρος, ενώ έρχονται στο νου του οι γλυκές δάδες στα Μεσσήνια και η ερωτική φωνή του ποιητή:

*"Μετρός τ'αστέρια, αστέρια μου,
Αχ! Ας ήμουν ουρανόσ
(με χλιαρά μάτια αστεριών να σε κοιτώ!)"*

Ο κόσμος, το κόσμημα, εδώ αντιπρότρεινται. Τα πολύχρωμα μάρμαρα του Παρθενώου σβήνουν και οι ιδιομορφίες στα προπύλαια κάνουν βουτιά στη οκά. Ο Ευριπίδης φωνάζει: "Βουλιάζοντο οι Πλειάδες στον ορίζοντα! Ένας αετός πετά στη μέση τ'ουρανού! Ξυπνείς, μη χάνετε ώρα! Ελάτε στη σκοπιά! Δε θα θαμιάστε τ'ολόγιομο φεγγάρι!" Τα "νύκτα" της θάλασσας, τα "όμματα" τ'ουρανού, οι "λεμνώνες" των δακρύων του Οδυσσέα κι οι στεναγμοί, όλοι αυτοί οι βασιανιοτικοί πληθυντικοί των ονομάτων έρ-

χονται τώρα στις γωνιές των πλακόστρωτων δρόμων και λαμπυρίζουν. Σαν οστραπή, όλοι ετοιμίοι απληθυντικοί και οι δικοί ορθάνοιχοι συνδέονται έναν ογκώδη κι ανελέητο το ενικό. Παίρνει, αυτή, τη θέση του στη οστράκα των ανθρώπων, στο χλόναμα πείθρια, στον κατακάθι του μούστου, στον κρόττο που κάνουν τα πράγματα, τα κτήματα, οι δραστηριότητες των ανθρώπων. Βαρύγυλοπο, σαν δήλωση, ακούει ο ήρωας μας τον ενικό αυτό αριθμό στον αέρα, μέναν άδριαμα σαν από κοίρα. Στις οικελικές αγριότητες καιροφυλακείο ο έρωτας. Κάποιου στην ημιοκία της πόλης παραφιλίες, η Αντιγόνη να συναντηθεί, οει την Ιομήνη. Κι όπως στα βουλιμία μοναρία τρίζουν οι πόρτες και σφραγίζονται τα βόδια και τ'αρνία, τα μουγκαντά τους πριν από τη νύχτα φτάνουν μαζί με ένα σύννεφο σκόνης.

Μόνο ένα φως ρίχνει ασθενικά τη λάμψη του στα νοσηδοτικά της πόλης. Ανάγει τις σπερουνές του για να ποθείει στις μέρες μας, στις σελίδες των βιβλίων μας. Μόνο για μια στιγμή σταματά, λαχανιασμένος, και ρίχνει μια ματιά στο αγνό φως του κεραυού. Εκεί, σκιμμένως ένας τεχνίτης στολίζει, σε ένα δοχολίτι από ιασητή, πέντε ζωντανές θαμιάδες. Τι παριστάνει να βόσκουν, έτοιμες ν'αμοληθούν στο λιβάδι. Ομοίως δεν το μπορούν. Τι έχει για πάντα φυλακισθεί ο ποιητής στο χρυσό πετρώδι του δοχολιτιού. Και αυτό θα γίνει το μαντήρι τους!

Σημειώσεις

1. Η Μοργαντίνι ήταν εξελληνισμένη σπανία των Χανδαίων που κατοικούσαν στους Λεοντινούς. Αναφέρεται από το Ουακιδιόδη, στην περιγραφή του της Σικελίας (Μοργαντίνι).
2. Ο Πλάτωνος έγραψε αυτό το ερωτικό ποίημα (Γύρω 369): "αστέρια ασπέρους ασπρη εμός εβίε γεννηθίμ'ουρανόσ, ως πολλοί όμμηται εις σε βέλιε!" (απόδοση του συγγραφέα).
3. Ευριπίδης, Πήλος, 529-534, Λοβό (Lassi...)
4. Το λονοτηρικό κείμενο παρατάσσεται στην Οδυσσειά του Όμηρου: α 6, ε 9-10, και ε 13-16, ε 22, ε 63, ε 109.
5. Πλάτωνος, Fragment 747: "έκόνα πέντε βόσκ' μικρά λιβός εχέν ιασητή, ως ήδη παρόσ άμωσσο βρομομόσος. Και τότε και ασπέρους το βόδια" και δε κραταίωσ'τη χρυσή μαντήρι το βροχολιτιού".

An Imaginary Traveller in the Colonies

N. Xenios

In this article the life in the colonial Morgantini is sketched in an attractive literary writing, and information on the metropolitan Athens is supplied as well.